

MILYEN MEGBÍZHATÓK
A HITEHAGYOTTAK
BESZÁMOLÓI AZ ÚJ
VALLÁSI MOZGALMAKRÓL

Lonnie D. Kliever, Ph. D.
a vallástudományok professzora
Déli Metodista Egyetem
Dallas, Texas, USA
1995. január 24.

MILYEN MEGBÍZHATÓK
A HITEHAGYOTTAK
BESZÁMOLÓI AZ ÚJ
VALLÁSI MOZGALMAKRÓL

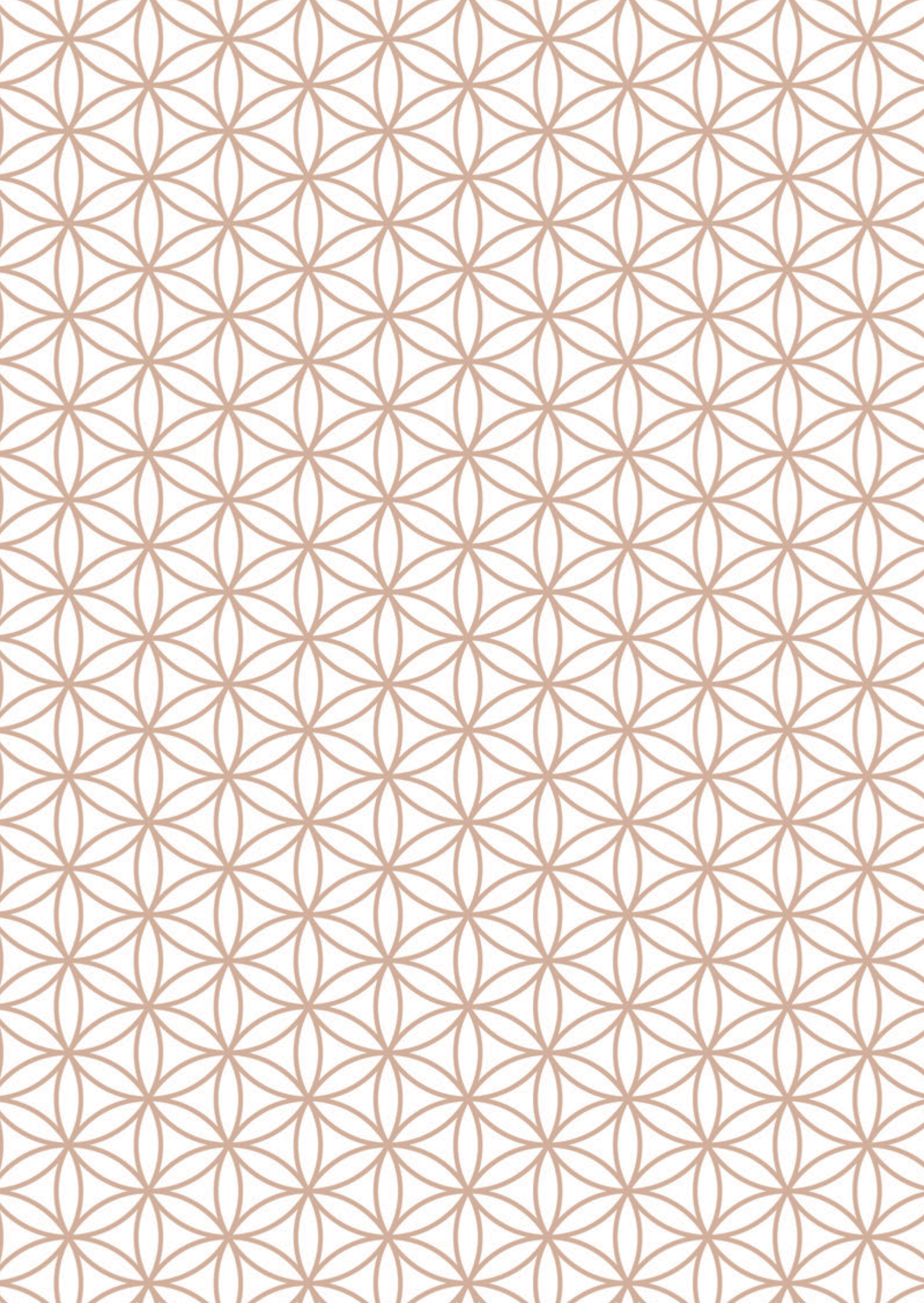

MILYEN MEGBÍZHATÓK A HITEHAGYOTTAK BESZÁMOLÓI
AZ ÚJ VALLÁSI MOZGALMAKRÓL

TARTALOM

I.	Szakmai háttér	1
II.	A feladat	2
III.	Hittagadás a múltban	3
	III.I. Hittagadás a hellenisztikus zsidóságnál	4
	III.II. Hittagadás a pogány vallásokban	4
	III.III. Hittagadás a keresztény egyházban	4
IV.	Hittagadás a jelenben	6
	IV.I. A távozás típusai	7
	IV.II. Visszatérési taktikák	8
V.	Következtetések	9

Lonnie D. Kliever, Ph. D.
a vallástudományok professzora
Déli Metodista Egyetem
Dallas, Texas, USA
1995. január 24.

MILYEN MEGBÍZHATÓK A HITEHAGYOTTAK BESZÁMOLÓI AZ ÚJ VALLÁSI MOZGALMAKRÓL

I. SZAKMAI HÁTTÉR

1955-ben magna cum laude Bachelor of Arts diplomát szereztem pszichológiából a Hardin-Simmons Egyetemen. 1959-ben a New York-i Union Theological szemináriumon cum laude minősítéssel végeztem Master of Divinityként. 1963-ban a Duke Egyetemen kaptam meg a filozófia doktora címet vallásból és filozófiából.

Korábban teljes idős oktatóként működtem 1962-től 1965-ig az El Pasó-i Texasi Egyetem Filozófia Tanszékén, ahol docensi rangot értem el; 1965-től 1969-ig a San AntoniÓ-i Trinity Egyetem Vallás Tanszékén; 1969-től 1975-ig pedig a kanadai OntariÓban a Windsori Egyetem Vallástudományok Tanszékén, ahol rendes egyetemi tanári rangig emelkedtem. 1973 óta a vallástudományok rendes egyetemi tanára vagyok a Déli Metodista Egyetemen, 1975-től 1986-ig, illetve 1993-tól a mai napig a Vallástudományok Tanszék elnökeként működve.

Hosszú ideje vagyok elismert tagja az Egyetemi Oktatók Amerikai Szövetségének, az Amerikai Vallásakadémiának, a Tudományos Valláskutató Társaságnak, az Amerikai Teológiai Társaságnak, a Kanadai Valláskutató Társaságnak, a Kanadai Teológiai Társaságnak, a Valláskutatói Tanácsnak, és e társaságok többségében nemzeti irodát vezettem, szakmai bizottságokban elnököltem, vagy szerkesztői bizottságokban dolgoztam.

Vallás- és kultúrfilozófus vagyok, speciális kompetenciával a modern kor vallásai területén. Ilyen minőségemben elsősorban a vallásos hit és a vallásgyakorlat formáinak változása érdekel, mind a hagyományos vallások, mind az újabb vallási mozgalmak esetében, ahogy ezek a régebbi és újabb vallások a modern élet kihívásaira és változásaira reagálnak. Rendszeresen tartok különféle kurzusokat egyetemi és posztgraduális hallgatóknak az összehasonlító, filozófiai és társadalomtudományi valláskutatásról a Déli Metodista Egyetemen. Emellett folyamatos tudományos kutatómunkát és publikálást végzek a szakterületemen: öt könyvem jelent meg a modern vallásos gondolkodásról: *Radical Christianity* (Radikális kereszténység) (1968), *H. Richard Niebuhr* (1977), *The Shattered Spectrum* (A szétzúzott spektrum) (1981), *The Terrible Meek: Essays on Religion and Revolution* (A rettentő szendék. Esszék vallásról és forradalomról) (1987) és *Dax's Case: Essays in Medical Ethics and Human Meaning* (Dax esete. Esszék az orvosi etikáról és az emberi értelmezésről) (1989), valamint számos cikkem olyan vezető tudományos lapokban, mint *Harvard Theological Review*, *Journal of Religion*, *Journal of the American Academy of Religion*, *Studies in Religion*, *Religion in Life*, *Religious Studies Review* és *Journal for the Scientific Study of Religion*.

A modern vallások specialistájaként kiterjedt tudományos kutatást végeztem a Szciantológia Egyházzól. Olvastam az L. Ron Hubbard által írt és kiadott jelentősebb elméleti szövegek többségét, átnéztem számos technikai és adminisztratív bulletint, amelyeket L. Ron Hubbard és az Egyház adminisztrációs és egyházi tisztségviselői készítettek, tanulmányoztam reprezentatív példányokat a képzési kézikönyvekből, amelyeket tanárok és tanulók használnak az egyház különféle tanfolyamain. Számos újságírói és tudományos igényű tanulmányt is olvastam a Szciantológia Egyházzól. Emellett beszélgettem gyakorló szciantológusokkal, ellátogattam New Yorkban a 46. utcai Szciantológia Egyházba és a 82. utcai Hírességek Központjába, a floridai Clearwaterben a Flag Szolgáltató Szervezetbe, illetve a dallasi Hírességek Központjába.

II. A FELADAT

A Szciantológia Egyház felkért, hogy adjak szakértői véleményt két átfogó ügyben: 1. a hittagadás gyakorisága az új vallási mozgalmakban, és 2. mennyire megbízhatók a hitehagyottak beszámolóit korábbi vallási meggyőződéseikről és gyakorlataikról. Ez a két kérdés azért döntő fontosságú az új vallási mozgalmak megfelelő megértése szempontjából, mert gyakran választanak ilyen hitehagyottakat, hogy szolgáljanak megbízható hírforrásként korábbi meggyőződéseikről és gyakorlataikról médiamegjelenésekben, sőt nem hagyományos vallási mozgalmakkal foglalkozó tudományos munkákban. Továbbá kisszámú hitehagyott kártérítési panaszt nyújtott be, különféleképpen vádolva korábbi vallási közösségét, hogy megtévesztő és csaló tevékenységeket végzett, vagy fizikai, illetve érzelmi kényszerítést alkalmazott. Utána ezek az egyének gyakran

szakértő tanúként jelentek meg más ügyekben, amelyeket kormányservek, illetve ellenségessé vált elpártolók indítottak új vallások ellen.

Az a különleges figyelem, amelyben a média részesíti az új vallási mozgalmakat megtagadó hitehagyottakat és a vélt károk megtérítése iránti bírósági igényeiket, azt jelzi, hogy ebben az évszázadban mélyreható változás történt a nyilvánosság hitehagyottakhoz való hozzáállásában. A hitehagyottakat a múltban egyértelműen elítélték a hitük feladása miatt. Valójában a megtagadott vallási csoport által a hitehagyott ellen tett büntető intézkedéseket gyakran megerősítette az állam hatalma. Ezzel szemben, az utóbbi években valószínűbb, hogy a hitehagyott tesz büntető intézkedéseket a vallási csoport ellen, időnként a törvény támogatásával. Az új vallási mozgalmakat megtagadó hitehagyottakat gyakran áldozatnak tekintik, nem köpönyegforgatóknak, egyszerűen amiatt, hogy kegyetlenül negatív történeteket mondanak vallási múltjukról. De továbbra is kérdéses marad, hogy e hitehagyottak beszámolóit megbízható leírások-e a múltbeli vallási kötődéseikről és tevékenységeikről.

A Szciantológia Egyház különleges érdeklődése a hitehagyottak megbízhatósága iránt azon alapul, hogy maga is gyakran vált hitehagyottakra támaszkodó médiamegjelenések és polgári perek célpontjává. Még az alábbi teljes tárgyalás előtt kijelentem, hogy szakmai képzésem és tudományos kutatásaim alapján meggyőződésem, hogy a hitehagyottat nem kellene *kritikátlanul* elfogadni a tömegtájékoztatásban, a tudományos körökben, a jogrendszerben vagy a kormányservek részéről megbízható információforrásként az új vallási mozgalmakkal kapcsolatban. A hitehagyottra mindig úgy kell tekinteni, mint aki hajlamos elfogult módon nyilatkozni a korábbi vallási kötődései és tevékenységei keretében vallott, illetve folytatott vallási meggyőződésekről és gyakorlatokról.

III. HITTAGADÁS A MÚLTBAN

A hittagadás (aposztázia) görög megfelelője (aposztaszia) eredetileg azt jelentette, hogy felkelés vagy elkülönülés. A vallással kapcsolatban való használata azt jelenti, hogy valaki szándékosan elhagyja a vallását. A hittagadás szorosan kapcsolódik az eretnekséghez, amikor az ortodox formák elutasításáról van szó heterodox meggyőződések és gyakorlatok miatt, és egy adott vallásban ezt egyszerűen az igaz hit határozott megtagadásának szokták tekinteni. Mint ilyet, látnunk kell azt, hogy a hittagadást inkább közösségi, nem pedig személyes eseménynek kell tekinteni. A hittagadás nem magánjellegű vallási kétségekre vonatkozik, vagy vallási gyakorlatok elmulasztására. A hittagadás az illető korábbi vallási meggyőződéseinek és gyakorlatainak nyilvános megtagadását és elítélését jelenti. A hitehagyott gyakran másik hitre tér át, de megtörténhet, hogy felad mindenfajta vallást.

III.I. HITTAGADÁS A HELLENISZTIKUS ZSIDÓSÁGNÁL

A héber Biblia súlyosan elítéli azoknak az ókori izraelitáknak a nemzeti hittagadását, akik újra és újra visszatértek ahhoz a többistenhitű valláshoz és kultúrához, amelyből eredetileg származtak. De az első egyéni hittagadási cselekmények Antiokhosz Epiphanész uralkodása (kb. i. e. 175–164) alatt történtek, amikor ez a pogány császár kényszerítette a zsidókat, hogy Isten imádatát megtagadva görög isteneket imádjanak. A hellenisztikus kultúra szenvedélye mély nyomot hagyott a zsidó vallásban és kultúrában, amíg a Maccabeus-felkelés sikeresen helyre nem állította a zsidó törvényeket és a zsidó nemzettudatot. Szórványosan folytatódott a hittagadás, de a zsidó törvények feladása nagyon szigorú elítéléssel találta magát szembe a zsidó közösségen belül.

A későbbi római uralom idején a zsidóknak megengedték, hogy vallásukat szabadon gyakorolják a zsidó tetrarchia névleges politikai irányítása alatt. A szektariánus mozgalmak éltek és virultak ezen időszak alatt, de egyikük sem volt olyan erős, mint a keresztény mozgalom, amely idővel teljesen elszakadt a judaizmustól. A szektariánusokat és a keresztényeket egyaránt hitehagyottként bélyegezték meg. Sőt ezt a fajta hittagadást nemcsak vallási, hanem politikai módon is elítélték, mivel a zsidóknál a vallás és a nemzeti hovatartozás egybeolvadt. A hittagadás egyrészt állam elleni bűncselekménynek, másrészt Isten elleni bűnnek számított. A hitehagyottat megfosztották mind az üdvözüléstől, mind a nemzeti hovatartozásától.

III.II. HITTAGADÁS A POGÁNY VALLÁSOKBAN

Általánosságban a kizárólagosság fogalma idegen volt a görög és római vallásokban, tekintve többistenhitű jellegüket. A pogány kultuszok nem közösítették ki azokat a tagjaikat, akik rivális vallási tradíciókhoz vagy filozófiai körökhöz kötődtek. Viszont a világi hatóságok gyakran hivatalosan elismerték a pogány vallások isteneit, és az állam jóllétével kötötték össze őket. Ilyen esetekben a politikailag elismert vallások nyilvános elhagyása nyilvános bírálatot, sőt állam által támogatott üldöztetést vont maga után. A görög Keleten a keresztényeket ateizmussal vádolták, mert elutasították a nép isteneit. A latin Nyugaton a keresztényeket őseik vallásának elhagyásával vádolták. Mindkét vád esetében a korai keresztényeket, akik elutasították a köztiszteletnek örvendő istenek tiszteletét, állam elleni lázadásért ítélték el, és gyakran üldözték. Röviden, a hittagadás csak akkor vált problémává a pogány társadalmakban, amikor valaki az ősök szokásait vagy az állami szinten elismert isteneket elutasította.

III.III. HITTAGADÁS A KERESZTÉNY EGYHÁZBAN

Sok korai zsidóból és pogányból lett keresztény továbbra is követte a zsidó rituális törvényeket, vagy részt vett a pogány vallási ünnepeken. Kezdetben az, hogy az emberek folytatták a korábbi vallási szokásaikat, nem számított hittagadásnak. A hittagadás csak akkor vált határozott

problémává, amikor a keresztény egyház szakított a kereszténység zsidó és gnosztikus formáival. Már az Újtestamentumban összekötik a hittagadást a hamis tanítókkal és prófétákkal, akiknek megjelenése jelzi majd a korszak apokaliptikus végét. A korai évszázadokban a hittagadás nagyrészt belső probléma volt, mert az ortodox kereszténység elkülönítette magát az eretnek és szakadár mozgalmaktól. De Konstantin megtérését követően a hittagadás polgári engedetlenséggé vált, amelyet a törvény büntetett. Így kezdődött a több mint ezer éven át tartó kölcsönös együttműködés az Egyház és az Állam között. Az Állam a kard erejét használta, hogy megvédje az Egyházat a hittagadástól, az Egyház pedig a szentírás erejét használta, hogy megvédje az Államot a lázadástól. A hitehagyottakat megfosztották állampolgári és vallási jogaiktól.

A kereszténység nyílt elhagyása ritka volt azokon a területeken, ahol az Egyház és az Állam kapcsolata szilárd volt, és még a burkolt hitehagyott mozgalmakat is aktívan elnyomták. Bőségesen alkalmazták a kínzást, hogy vallomásokot csikarjanak ki, és visszavonassák az elhajló nézeteket. A hitehagyottakat és a szakadárokat az Egyház kiátkozta, az Állam pedig üldözte.

A hittagadás nagy méretekben is előfordult a kereszténység történetében. Az úgynevezett „nagy egyházszakadás” a keleti ortodoxia és a nyugati katolicizmus között a 8. században az első nagy törést jelentette, melynek során a két csoport kölcsönösen kiátkozta egymást. A protestáns reformáció a 16. században ismét keresztényeket fordított szembe keresztényekkel. Mindegyik szektariánus csoport azt állította, hogy helyreállította az Újtestamentum valódi hitét és gyakorlatát, ezzel a kereszténység vetélytárs változatait hittagadás állapotába taszítva.

Továbbá azok a protestáns egyházak, amelyek területi monopóliumot élveztek, a vallásilag előírt kiátkozás fegyverét és a politikailag támogatott üldözést is alkalmazták riváisaik ellen, akik szintén azt állították, hogy ők követik az autentikus kereszténységet. Csak a vallásháborúk végén, a vallási türelemről hozott törvényekkel ért véget a hittagadás ilyen aktív politikai elnyomása. Hivatalos és nem hivatalos vallási szankciókat továbbra is alkalmaztak, a kiátkozástól és az öröklésből való kizárástól kezdve a megbélyegzésig és a mellőzésig.

Amint ez a rövid áttekintés is megmutatja, a hitehagyottak elítélése egyfajta „legitimációs stratégiaként” szolgált minden olyan vallás számára a múltban, amely azt állította, hogy az adott vallás a kizárólagosan elfogadható vallási meggyőződés és gyakorlat. Azokban a csoportokban, illetve területeken, ahol a politikai és vallási tekintély szorosan összefonódott, jogi és vallási szankciókat vetettek be a hittagadás ellen. A hitehagyott meg volt fosztva az állampolgári jogaitól, valamint a megváltástól. A hitehagyottra úgy tekintettek, mint a hamisság és az erkölcstelenség terjesztőjére, amelyek veszélyeztették a vallási közösség tisztaságát és a politikai rend stabilitását.

A hittagadás problematikussága egyre csökkent a modern világban, ahogy a vallási tradíciók lazítottak dogmatikai követelményeiken, és a világi társadalmak elkülönítették magukat attól, hogy valamely vallást támogassák. A vallási pluralizmus elfogadása és a vallási meggyőződés személyes üggyé válása a 20. század során jórészt megszabadította a vallásukat megváltoztatókat azoktól a jogi vagy vallási következményektől, amelyekre korábban a hitehagyottak számíthattak. A biztonság kedvéért a római katolikus egyház továbbra is fenntartja a kiátkozás fegyverét, a protestáns fundamentalisták hangot adnak az eretnekség veszélyeinek, és előfordul, hogy a hithű családok megtagadják azokat a gyermekeiket, akik más vallású házastársat választanak, vagy más hitre térnek át. De ezeknek a szankcióknak a súlya korántsem akkora a közösség vagy az egyén számára, mint régen. Ezek rituális gesztusok vallási dogmatikusok részéről, akik egy plurális és szekularizált kultúrában már elvesztették megkérdőjelezhetetlen tekintélyüket.

IV. HITTAGADÁS A JELENBEN

Az utóbbi harminc évben a hittagadás újra a nyilvánosságot, valamint az egyént érintő ügy lett, bár, ahogy említettük, a jelenkori hitehagyottakhoz való hozzáállás kevésbé hasonlít a régihez. Az 1960-as évek óta sokféle új vallási mozgalom jelent meg minden modern, demokratikus társadalomban. E kisebbségi vallási mozgalmak közül sokan „maximális” követeléseket támasztanak a tagjaikkal szemben, elvárva az abszolút elkötelezettséget a vallási tanítások iránt, és a teljes odaadást a vallásos közösség felé. Más új vallások nem kívánják, hogy minden tagjuk teljesen merüljön bele a közösségi életükbe és a missziójukba, viszont elvárják a hitelvek, az etikai standardok és a rituális előírások szigorú betartását. Bizonyos, hogy minden új vallásnak vannak olyan hitelvei és gyakorlatai, amelyek eltérnek a bevett vallásokétól. E szigorú előírások fényében nem meglepő, hogy azok közül, akik bekapcsolódnak egy bizonyos vallási mozgalomba, egyesek hamarosan úgy döntenek, hogy az mégsem nekik való, és otthagyják. Távozásuk általában észrevétlen marad, mert a legtöbb ilyen személy pozitívnak értékeli a múltbeli tapasztalatát, és úgy tekint rá, hogy az spirituális fejlődésének egyik lépése volt.

De a fentiekkel ellentétben, az önkéntesen távozók között van néhány olyan, akik nagy ismertségre tesznek szert azzal, hogy nyilvánosan támadják egykori vallási kötődéseiket és tevékenységeiket a sajtóban és a bíróságokon. Mivel szívesen fogadott információforrások annak a közönségnek a részéről, amely egyrészt kíváncsi, másrészt félelemmel tekint ezekre az ismeretlen új vallásokra, ezek a hitüket elhagyó személyek gyakran nagy nyilvánosságot kapnak, nem pedig társadalmi kitisztást. De mint alább látni fogjuk, sem egy új vallási mozgalom csendesen elismerést mutató korábbi tagja, sem zajosan sértődött hitehagyottjai nem tekinthetők egy olyan vallási mozgalom objektív és hiteles tolmácsolójának, amelynek korábban tagjai voltak.

IV.1. A TÁVOZÁS TÍPUSAI

Van egy széles körben elterjedt tévhit a nagyközönségben, hogy az új vallási mozgalmakból csak kevés távozás történik önkéntesen és pozitív tapasztalatokkal. Az az elképzelés, hogy az új vallások rendkívül szabályozott csoportok, ahol a tagok gondolatait és cselekedeteit különféle „elmekontroll”-technikákkal kontrollálják, mélyen beépült a közhiedelembe, köszönhetően a média volt tagokról szóló horrorisztikus történeteinek és a szektaellenes csoportok propagandájának. Az új vallási mozgalmak sok korai tudományos leírása is fenntartotta ezt a téves elképzelést azzal, hogy a kutatást szinte kizárólag olyan hitehagyottakra alapozta, akiket erőszakkal elszakítottak korábbi vallási kötődéseiktől – akár kényszerítő deprogramozással, akár kórházi kényszerkezeléssel. De a közelmúltban megjelent több tudományos tanulmány (pl. James A. Beckford, *Cult Controversies: The Societal Response to New Religious Movements*, London: Tavistock Publications, 1985; Stuart A. Wright, *Leaving Cults: The Dynamics of Defection*, Washington, D.C.: Society for the Scientific Study of Religion, 1987) világosan kimutatta, hogy két nagyon különböző típusú hittagadás létezik, amelyek azután az új vallási mozgalmak két nagyon különböző értékeléséhez vezetnek a hitehagyottak által.

Az új vallási mozgalmak elhagyása csak nagyon kevés esetben kényszerített hittagadás eredménye. Az erőszakos igyekezet, hogy egy bizonyos személyt „kimentsenek” egy új vallási mozgalomból, mindig kívülállók részéről történik. Az olyan rokonok, akik ellenzik, hogy az illető részt vegyen egy új vallásban, kettős problémával állnak szemben: miért csatlakozott a személy, és hogyan lehet a személyt elszakítani attól a vallástól.

Az első kérdésre jellemzően azt a választ adják, hogy bizonyára „agymosás” történt, ami azután igazol egy „deprogramozásos” megoldást a második problémára. Az agymosásról szóló elképzelés „megmagyarázza”, hogy az új valláshoz csatlakozó személy miért tette magáévá, és miért védi a kívülálló számára annyira abszurdnak tűnő meggyőződéseket és gyakorlatokat. Az illetőt különféle pszichológiai és szociológiai elmekontroll-technikák áldozatának látja. Ebben a helyzetben az egyetlen lehetőség a személy megmentésére valamilyen drámai beavatkozás, amely kiszabadítja az illetőt egy ilyesfajta rabigából. Az emberrablás és a deprogramozás vagy a törvényes gyámság és a kórházi kényszerkezelés is elfogadható eszköz az új vallások félrevezetett és manipulált követőinek megmentésére. Ilyen vagy olyan formában, minden ilyen „mentési műveletnek” állítólagos agymosás és a deprogramozás igazolása az alapja.

És mivel a médiában és a korábbi vallási társaik elleni jogi eljárásokban jól láthatóan ott vannak az emberek szeme előtt, ezek a kényszerből hitehagyott személyek segítettek az új vallási mozgalmak körüli vitákat táplálni. Ezek a „szektatúlélők” könnyen hozzáférhető forró híranyagot biztosítanak a médianak, és gyakran ez az egyetlen elérhető információforrás az új vallási mozgalmakról a nagyközönség számára. Ebben a szakaszban az agymosás és a deprogramozás közötti logikai

kapcsolat fordítva működik. Éppen az a tény, hogy a deprogramozási folyamat „működik”, az aggódó kívülállók és egyes korábbi tagok szemében bizonyítékként szolgál arra, hogy korábban agymosás történt. A deprogramozás által okozott váratlan és gyökeres változás a hitükben és a viselkedésükben világos bizonyíték arra, hogy a visszatérített egyén tényleg áldozata, sőt foglya volt egy rosszindulatú vallásnak. Továbbá az a tény, hogy a nyilvánosság előtt a történet úgy jelenik meg, hogy „szeretteik most visszakapták őket”, azt sugallja, hogy mások is forduljanak a szektaellenes szervezetekhez, hogy „visszaszerezzék gyermekeiket”. Ily módon, a hitehagyottak egy kis százaléka és a „megmentőik” formálják (helyesebben eltorzítják) az új vallási mozgalmak összes elhagyójával kapcsolatban élő közfelfogást.

A közvélekedéssel ellentétben, az új vallási mozgalmakat elhagyók túlnyomó többsége saját elhatározásából távozik. Ezenkívül az önként távozók nagy többsége gyakran pozitívan beszél a múltbeli tapasztalatainak bizonyos aspektusairól. Bár készséggel rámutatnak, hogy egy adott vallási mozgalom milyen területeken nem felelt meg a személyes elvárásaiknak és szellemi szükségleteiknek, sok önkéntes távozó talál kifejezett értékeket is korábbi vallási kötődésében és tevékenységeiben.

Az új vallási mozgalmak egyes önkéntes hitehagyottai viszont mély keserűséggel távoznak, és élesen kritizálják korábbi vallási kötődésüket és tevékenységeiket. Az általuk egykor kedvelt vallási csoportból való kiválásuk dinamikája megfelel a házastársak elkeseredett különválásának és a válásnak. Mind a házasság, mind a vallás jelentős elkötelezettséget kíván. Minél erősebb a kötődés, annál traumatikusabb a szakítás. Minél hosszabb a kapcsolat, annál nagyobb a késztetés, hogy valaki a másik felet hibáztassa a kapcsolat felbomlása miatt. Az új vallási mozgalmak hosszú ideje és intenzíven részt vevő tagjai, akik azután kiábrándulnak a vallásukból, gyakran kizárólag korábbi vallási közösségüket és tevékenységeiket hibáztatják. A kis hibákat is hatalmas gonoszsággá nagyítják fel. A személyes csalódásaikat rosszindulatú árulásként állítják be. Akár hihetetlen valótlanosságokat is állítanak, csak hogy ártsanak korábbi vallásuknak. Nem meglepő, hogy ezek a hitehagyottak a tettük után gyakran ugyanolyan agymosási történeteket adnak elő, amelyet új vallási mozgalmakból való erőszakos eltávolítások igazolására általában használni szoktak.

IV.II. VISSZATÉRÉSI TAKTIKÁK

A korábbi vallási közösségből és tevékenységekből való kilépés csak az egyik fele annak, amikor valaki feladja hitét egy új vallási mozgalomban. A hitehagyott, akár önkéntes, akár kényszerített, szembenéz azzal a még félelmetesebb feladattal, hogy visszatérjen a domináns kultúrába, és ott új identitást és világnézetet alakítson ki. A visszatérés csak ritkán jelenti azt, hogy egyszerűen visszatér a korábbi életmódjához és világnézetéhez az új vallási mozgalomhoz való csatlakozás

előttről. A „tékozló” fiú vagy lány más személyként tér vissza, egy egész sor tapasztalattal, amelyet valahogy meg kell magyarázni, és integrálni kell egy új pszichológiai és társadalmi helyzetbe. Az átállást gyakran befolyásolják családi viszonyok, társadalmi hálózatok, vallási csoportok, oktatási intézmények és szektaellenes szervezetek. Nem meglepő, hogy ezeknek a csoportoknak a befolyása jelentős hatással van arra, hogy a hitehagyott hogyan értelmezi múltbeli vallási tevékenységeit és kötődéseit.

Függetlenül attól, hogy milyen módon távoznak, a hitehagyottaknak meg kell magyarázniuk azt is, hogy korábban miért csatlakoztak, azután pedig miért hagytak el egy nem hagyományos vallási mozgalmat. A vágyott önigazolást gyakran kapják meg szektaellenes szervezetektől vagy fundamentalista vallási csoportoktól. Ezek mind az agymosási magyarázatot adják nekik az új vallási mozgalomhoz való hirtelen csatlakozásuk és ugyanilyen hirtelen távozásuk okainak megvilágítására. Az ilyen csoportok által nyújtott információk rendszerint nagyon negatívak és előítéletektől terhesek az elhagyott szervezettel szemben. Pontosabban, ezek a csoportok egy közvetítő nyelvet adnak a szájukba a becsábításukról és a megszabadulásukról szóló történeteik elmondásához. Számos társadalomtudós mutatott rá, hogy ezek a „szektatúlélési” történetek igencsak stilizált beszámolók, amelyek máshonnan vett fogság–megszabadulás sztorik hatásáról árulkodnak – mindegyik egy begyakorolt beszámoló, amely társadalmi elszigetelődésről, érzelmi manipulációról, fizikai szükségletek megvonásáról, gazdasági kizsákmányolásról és hipnotikus kontrollról szól. Ezek az „atrocitástörténetek” egyrészt felmentik a hitehagyottat, másrészt irracionális hittet és erkölcstelen viselkedéssel vádolják az új vallást. Éltetik és formálják a közvéleményt, hogy az az új vallásokat veszélyesnek tartsa a vallásszabadságra és a polgári rendre nézve. Ennek a negatív sajtónak a fényében azok a hitehagyottak is, akiket közvetlenül nem befolyásolnak szektaellenes szervezetek vagy fundamentalista vallási csoportok, gyakran a negatív beállítás hatása alá kerülnek azzal a vallással kapcsolatban, ahonnan távoztak.

V. KÖVETKEZTETÉSEK

A fenti elemzés világosan mutatja, hogy bár előfordul a hittagadás az új vallási mozgalmakban, az ilyen nem hagyományos vallásokból távozók túlnyomó többsége nem táplál tartós ellenszenvet korábbi vallási kötődésével és tevékenységeivel szemben. Bár őszintén elismerik, hogy vallási szükségleteiket és reményeiket nem elégítette ki, úgy látják, hogy volt pozitív értelme és értéke a múltbeli tapasztalataiknak. Ezzel ellentétben, van egy sokkal kisebb számú hitehagyott, akinek feltett szándéka, hogy hiteltelenítse, sőt lerombolja azt a vallási közösséget, amelynek korábban hűséges tagja volt. A legtöbb esetben ezeket a hitehagyottakat vagy erőszakkal távolították el a

vallási közösségükből, családtagok vagy szektaellenes csoportok beavatkozásával, vagy hamar szektaellenes csoportok és írások befolyása alá kerültek, miután önként távoztak egy új vallási csoportból.

Nem kétséges, hogy az új vallásoknak ezek az elkötelezett és hajthatatlan ellenségei elferdített képet mutatnak az új vallásokról a közvélemény, a tudomány és a bíróságok számára, mert könnyen hozzáférhetőek, és nagyon is készek korábbi vallási kötődéseik és tevékenységeik ellen vallani. Az ilyen hitehagyottak mindig olyan forgatókönyvet követnek, amely igazolja őket azzal, hogy a vallási csoportot teszi felelőssé a saját tetteikért. Valójában a különféle agymosási történeteket, amelyeket oly gyakran hoznak fel az új vallási mozgalmak ellen, a társadalomtudósok és a vallástörténészek már egyértelműen cáfolták, és megmutatták, hogy ez nem más, mint szándékos erőfeszítés arra, hogy a nem hagyományos vallások meggyőződéseit és gyakorlatait lejárássák a kormányzati szervek és a nagyközönség előtt. Az ilyen hitehagyottakat felelősségteljes újságírók, tudósok vagy bírók aligha tekinthetik megbízható információforrásnak. Még a nem neheztelő önkéntes távozók beszámolóit is óvatosan kell kezelni, mivel saját identitásuk és önbecsülésük megalapozására szolgáló jelenlegi erőfeszítéseik fényében értelmezik múltbeli vallási tapasztalataikat.

Röviden, az új vallásokból távozó hitehagyottak *nem* felelnek meg a szakértő tanúktól megkívánt személyes tárgyilagosság, szakmai kompetencia és tájékozott megértés követelményeinek.

LONNIE D. KLIEVER

Dallas, Texas

1995. január 24.

